

H4A VOKAALIT

H4 HEPREA, KIELIOPPI, <https://genfibeta.weebly.com/h4.html>
(genfibeta.weebly.com/ muuttuu myöhemmin muotoon [gen.fi/](https://www.gen.fi/))

H4A KIRJAIMET, <https://genfibeta.weebly.com/h4a.html>

H4A Vokaalit, <https://genfibeta.weebly.com/h4a-vokaalit.html>

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto (Ekskurssi)
2. Pitkät vokaalit
3. Lyhyet vokaalit
4. Katkovokaalit
5. Vokaalikirjaimet
 - 5.1 Esimerkkejä vokaalikirjaimista
 - 5.2 Alef lisättynä vokaalikirjaimena (Ekskurssi)
6. Varastettu patach eli ylimääräinen a-vokaali
7. Shva
8. Kamatsin lausuminen o-vokaalina
 - 8.1. Painottomassa umpitavussa
 - 8.2. Kamats katanin edellä
 - 8.3. Chataf kamatsin edellä
 - 8.4. Sanoissa kodashim ja shorashim
9. Ai-diftongi
 - 9.1 Diftongisegolaatti
 - 9.2 Duaali
 - 9.3 Omistusliite

1. JOHDANTO (EKSKURSSI)

Heprea ja muut seemiläiset kielet ovat leimallisesti konsonanttikieliä, joissa vokaalien merkitys on vähäisempi kuin esim. indoeurooppalaisissa tai suomalais-ugrilaisissa kielissä. Hepreaakin on ammoisista ajoista alkaen kirjoitettu pelkillä konsonanteilla, vokaaleille ei ollut omia kirjaimia. Ensimmäisen esikristillisen vuosituhannen jälkipuoliskolla kirjoitukseen alettiin kuitenkin lisätä vokaalikirjaimia: vav-kirjaimia pitkien o- ja u-vokaalien merkeiksi ja jod-kirjaimia pitkien i- ja e-vokaalien merkeiksi (ns. lukemisen äidit, imot hakria, *matres lectionis*).

Vasta keskiajalla konsonanttitekstin oheen lisättiin vokaalimerkit. Juutalaiset kirjanoppineet eli masoreetit (perinteen siirtäjät, tradeeraajat) kehittivät vokaalimerkit 600–700-luvuilla. Sekä Luvatussa maassa että Babylonian-diasporassa asuvien juutalaisten arkikieli oli silloin aramea. Joidenkin vokaalija painomerkkien nimet ovatkin heprean sijasta arameaa.

Vokaaleja voidaan merkitä heprealaiseen konsonanttitekstiin siis kahdella tavalla: vokaalikirjaimilla (jod ja vav) tai vokaalimerkeillä – tai käyttämällä molempia yhdessä. Nykyhepreassa käytetään yleensä pelkkiä vokaalikirjaimia (ktiv male). Heprealaiseen Vanhaan testamenttiin eli Tanachiin on sen sijaan kauttaaltaan lisätty vokaalimerkit. Lisäksi Tanachissa on myös vokaalikirjaimia, erityisen runsaasti sen nuorimmissa osissa.

Kirjaimia on siis kahdenlaisia: konsonantteja ja vokaalikirjaimia (lukemisen äidit). Vokaalejakin on kahdenlaisia: Vokaalikirjaimia ja vokaalimerkkejä. Vokaalimerkit eivät siis ole kirjaimia, vaan ainoastaan lukemisen apuna olevia pisteitä ja viivoja kirjainten alla, vasemmalla puolella tai vasemmassa yläreunassa.

Jako pitkiin, lyhyihin ja katkovokaaleihin on kieliopillinen, lausumiseen sillä ei ole juurikaan vaikutusta. Patach-merkkiä lukuun ottamatta kaikki muut lyhyen vokaalin merkit (segol, chirik, kubuts) voivat olla klassisessa hepreassa myös pitkän vokaalin merkkinä.

Raamatun hepreassa vastaavasti shurukia lukuun ottamatta muita pitkien vokaalien merkkejä (kamats, tsere, cholam) voidaan käyttää osoittamaan myös lyhyttä vokaalia. Nykyhepreassa myös shuruk ja cholam male voivat osoittaa lyhyttä vokaalia. Puhekielessä kaikki vokaalit ääntyvät joko lyhyinä tai korkeintaan noin puolitoistakertaisina. Puhekielessä sanan lopussa oleva "a" äänny aina lyhyenä.

Tässä esitetyt vokaalisäännöt koskevat ensisijaisesti heprealaisia tai heprealaistettuja sanoja. Nykyhepreaan viime vuosikymmeninä muista kielistä lainattuja sanoja eli lainasanoja sekä vierasnimiä ja -sanoja nämä säännöt koskevat vain sovelletusti.

ot mask., fem. (79x) merkki, tunnus, mon. otot
 ot fem. PBH kirjain, mon. otijot
 itsur mask. NH konsonantti, "pidäke, seisake"
 tnuu fem. MH vokaali, "liikkuva"
 em hakria fem. MH vokaalikirjain, "lukemisen äiti",
 vowel letter, mater lectionis, mon. imot hakria
 nekuda fem. (1x, Laul. 1. 1:11) nappi, PBH piste,

MH vokaalimerkki, NH välimerkki
 Tanach erisn. mask. NH Heprealainen Vanha testamentti, Tanach,
 akronyyymi sanoista Tora (Laki, Opetus), Nevi'im (Profeetat) ja
 Ktuvim (Kirjoitukset)

אות אות

אותות אותות

אותיות אותיות

עצור עצור

תנועה תנועה

אם־הקריאה אם הקריאה

אמות־הקריאה אמות הקריאה

נקודה נקודה

תנ"ך תנ"ך

תורה תורה

נביאים נביאים

כתובים כתובים

2. PITKÄT VOKAALIT

אִי

kamats, kamats gadol

a [ā]

אֵי

tsere

e {ei}

אוֹ

cholam, cholam chaser

o

shuruk

u

[ū]

3. LYHYET VOKAALIT

patach

a

segol

e

[ɛ]

chirik, chirik katan, chirik chaser

i

kamats katan (painottomassa umpitavussa)

o

[ɑ̃]

kubuts

u

4. KATKOVOKAALIT

Katkovokaalit ovat alkuaan hyvin lyhyitä vokaaleja (vähennetyt vokaalit, **reduced vowels**), jotka nykyisin lausutaan puhekielessä normaaleina vokaaleina: lyhyinä, kuten kaikki muutkin vokaalit.

shva, shva na

e

[e]

chataf patach

a

[a]

chataf segol

e

[ɛ]

chataf kamats

[^â]

5. VOKAALIKIRJAIMET (LUKEMISEN ÄIDIT)

Vokaaleja voidaan merkitä käyttämällä seuraavia kirjaimia vokaalikirjaimina:

O tai u

i tai e (sekä poikkeuksellisesti sanan viimeisessä tavussa a)

a, e (tai harvoin O), vain sanan lopussa

[~~א~~ a, e, i, O]

Alefia käytetään varsinaisena lisättynä vokaalikirjaimena vain nykyheprean lainasanoissa ja siirtokirjoituksessa. Mutta jo Raamatun hepreasta alkaen se voi toimia vokaalikirjaimen tavoin ilman konsonanttista äännearvoa.

cholem male

[ō]

shuruk

[ū]

chirik male, chirik gadol

[ī]

tsere male

[ē]

סִי segol male

ei [ē̄]

Seuraavat vain sanan lopussa:

סָה-

-a [-ā]

סֵה-

-e {-ei} [-ē̄]

סֶה-

-e [-ē̄]

סֹה-

-o [-ō]

סִיו-

-av [-āw]

5.1 ESIMERKKEJÄ VOKAALIKIRJAIMISTA

5.1.1 טוב טוב tov adj. hyvä

5.1.2 מְלָכֹת מלכות melachot fem. mon. kuningattaret

5.1.3 תּוֹדָה תודה toda fem. kiitos

5.1.4 בֵּיתוֹ ביתו beito mask. + suff. yks. 3. mask.
hänen talonsa, kotinsa

5.1.5 סוס סוס sus mask. hevonen, ori

5.1.6 מַלְכוּת מלכות malchut fem. kuninkuus, kuninkaanvalta

5.1.7 שִׁיר שִׁיר shir mask. laulu

5.1.8 בִּירוּשָׁלַיִם בירושלים b'Irushalaim
erisn. paik. fem. + prep. בְּ Jerusalemissa

5.1.9 הַיְיִכָּל היכל heichal mask. temppeli, palatsi

5.1.10 מוֹרֶה מורה more mask. (hif. partis.) opettaja, syysade

5.1.11 עֲכָשׂוּ עכשיו achshav adv. PBH nyt

5.1.12 אֱלֹהֶיךָ אלוהיך [אֱלֹהֶיךָ] Eloheicha
mask. mon. + suff. yks. 2. mask.
1. sinun Jumalasi ("Kolminaisuusjumalasi")
2. sinun (monet) epäjumalasi

5.1.13 פֹּה פה po adv. täällä

5.1.14 עוֹשֶׂה עוֹשֶׂה [עוֹשֶׂה] ose
pa. akt. partis. yks. mask. st. constr. tekijä

5.1.15 בְּרֵאשִׁית בראשית Bereshit Alussa, 1. Moos.

5.1.16 מָלֵא מלא male

1. adj. täysi

2. pa. perf. yks. 3. mask. hän täytti, se oli täynnä

5.1.17 לֹא לא lo kieltos. ei

5.2 ALEF LISÄTTYNÄ VOKAALIKIRJAIMENA

Muista kielistä nykyhepreaan lainatuissa sanoissa (NHL, **New Hebrew Loanword**) sekä siirtokirjoituksessa voidaan käyttää tietyin ehdoin alefia vokaalikirjaimena osoittamassa a-vokaalia. Kaksi- ja kolmikirjaimisissa sanoissa alef kirjoitetaan näkyviin myös vokalisoidussa kirjoituksessa.

מֵדָאָם מֵדָאָם madam fem. NHL (ransk. madame)
rouva, madam

מִילְיָרְד מִילְיָרְד miljard mask. NHL (ransk. milliard)
miljardi

סְאָלוּ סְאָלוּ erisn. paik. fem. Salo

רַדְיָטוֹר רַדְיָטוֹר radjator mask. NHL (**radiare**, "säteillä")
lämpöpatteri, "säteilijä"

קַאֲיָנִי קַאֲיָנִי paik. fem. Kajaani

6. VARASTETTU PATACH ELI YLIMÄÄRÄINEN A-VOKAALI

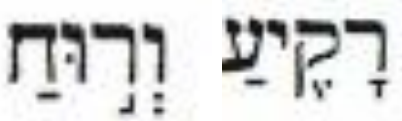
patach ganuv, varastettu patach, **furtive patach**, patach furtivum

פְּתַח גְּנוּב פתח גנוב

Sanan lopussa olevan konsonanttina ääntyvän kurkkuäänteen [הח"ע] edellä ääntyy lausumisen helpottamiseksi ylimääräinen a-vokaali. Jos kurkkuäännettä jo muutoinkin edeltää a-vokaali, niin silloin a:ta ei tarvitse lisätä. Kurkkuäännne aivan kuin "varastaa" itselleen oman a-vokaalin. Ylimääräinen patach ei muodosta omaa tavua.

Puhekielessä ylimääräinen a-vokaali ääntyy mapik-pisteellä varustetun he-kirjaimen yhteydessä vasta tuon hen jälkeen.

Raamatun käsikirjoituksissa patach ganuv merkittiin sananloppuisen kurkkuäänteen oikean reunan alle, kuten myös yhä edelleen painetuissa hepreankielisissä Raamatuissa.

Monet heprean kirjoittamiseen suunnitellut tekstinkäsittelyohjelmat eivät kuitenkaan tunne tätä kirjaimen oikean alalaidan patach ganuv -merkkiä. Useimmiten varastettu patach kirjoitetaankin suoraan kirjaimen alle, samalla tavalla kuin tavallinen patach. Klassisessa transkriptiossa patach ganuv merkitään yläindeksiin kirjoitetulla pienellä a-kirjaimella.

גְּבוּהָ גבוהה gavoha (-vó-) [gāvó^ah] adj. korkea

רֵעַ רע rea (ré-) [re^a] mask. ystävä

רָקִיעַ רָקִיעַ rakia (-kí-) [rāqí^a] mask. taivaanvahvuus, avaruus, ilmakehä, yllä kaartuva taivas

רוּחַ רוּחַ ruach (rú-) [rū^ah] BH mask., fem. NH fem.
henki, Henki, tuuli

7. SHVA

Katso [H4A Shva](https://genfibeta.weebly.com/h4a-shva.html), <https://genfibeta.weebly.com/h4a-shva.html>

8. KAMATSIN LAUSUMINEN O-VOKAALINA

Kamats-vokaalimerkillä on kaksi lausumistapaa. Yleensä se on (pitkä) a-äänne kamats gadol, "suuri kamats".

קָמֵץ גָּדוֹל קָמֵץ גָּדוֹל

Kuitenkin seuraavissa tapauksissa se on (lyhyt) o-äänne eli kamats katan, "pieni kamats" [qámes̄ ḥāṭúf, "siepattu qámes̄"].

קָמֵץ קָטָן קָמֵץ קָטָן
קָמֵץ חָטוּף קָמֵץ חָטוּף

8.1. PAINOTTOMASSA UMPITAVUSSA

Kamats on (lyhyen) o-vokaalin merkki painottomassa konsonanttiin päättyvässä tavussa (umpitavussa eli suljetussa tavussa).

שׁוֹמְרֵנִי שְׂמֶרְנִי **shom**reni pa. imperat. yks. 2 mask. +
suff. yks. 1. c. varjele minua

שְׂמֶרָה שְׁמֶרָה **shamra** pa. perf. yks. 3. fem. hän varjeli

יְכוּלְתֶם יְכָלְתֶם **jecho**ltem pa. perf. mon. 2. mask.
te kykenitte

חֹכְמָה חֹכְמָה **choch**ma fem. viisus, Viisus

וַיִּשְׁבּוּ וַיִּשְׁבּוּ **vajashov** BH pa. kons. impf. yks. 3. mask.

ja hän kääntyi takaisin, palasi

כָּל־ כל kol subst. kaikki, koko, st. constr.

Opettele vokalisoimaton muoto ulkoa!

Vertaa: כּוֹל כָּל kol st. abs.

8.2. KAMATS KATANIN EDELLÄ

Kamats äännyy o-vokaalina, jos se on toisen o-vokaalina äännyvän kamatsin eli kamats katanin ("pieni kamats") edellä:

פּוֹעֵלְךָ פּוֹעֵלְךָ po'olcha mask. yks. + suff. yks. 2. mask.
sinun tekosi

8.3. CHATAF KAMATSIN EDELLÄ

Kamats äännyy o-vokaalina, jos se on chataf kamatsin (eli "kamatsin sieppaus") edellä:

צֹהֲרַיִם צֹהֲרַיִם tsohoraim mask. du. keskipäivä

8.4. KODASHIM JA SHORASHIM -SANOISSA

Kamats äännyy o-vokaalina seuraavassa kahdessa sanassa:

קֹדָשִׁים {קֹדָשִׁים} קודשים kodashim
mask. mon. pyhäköt

שֹׁרָשִׁים {שֹׁרָשִׁים} שורשים shorashim
mask. mon. juuret

9. AI-DIFTONGI

Diftongit eli kaksoisääntiöt, se on kaksi eri vokaalia samassa tavussa, eivät periaatteessa kuulu heprean kieleen. Ns. varastettu patach (hepr. patach ganuv) tuottaa samaan tavuun kaksi eri vokaalia, mutta sekään ei ole diftongi sanan varsinaisessa merkityksessä.

Käytännössä kuitenkin sanan lopussa olevaa penultimapainotteista aji-tavua pidetään usein diftongina; lausumisen näkökulmasta se sitä onkin. Kun jod aloittaa sanan lopussa painottoman tavun, niin vokaalin jälkeen se "liukenee" eli heikkenee i-vokaaliksi.

Tavuopillisesti sanan lopussa on yhä kaksi tavua, joista toiseksi viimeinen on painollinen ja viimeinen alkaa jod-kirjaimella. Allekirjoittaneen tuottamissa dokumenteissa sanan lopussa oleva vokaalin jälkeinen painoton jod-kirjaimella alkava ji-tavu transkriboidaan pelkällä i-vokaalilla.

Ai-diftongina ääntyviä penultimapainotteisia sanan loppuja esiintyy

1. diftongisegolaateissa
2. duaalissa eli kaksikossa
3. monikollisen omistettavan sanan yks. 2. fem. omistusliitteenä

Diftongisegolaatteja lukuun ottamatta ktiv male -muodossa jod kirjoitetaan näissä diftongeissa kahdennettuna, poikkeuksellisesti ei kuitenkaan maim-sanassa.

9.1 DIFTONGISEGOLAATTI

בַּיִת בית bait mask. (2.031x) talo, koti

זַיִת זית zait mask. (38x) oliivipuu, oliivi, öljymarja

חַיִל חיל chail mask. (244x) voima, rikkaus, sankaruus, urhoollisuus

יַיִן jain mask. (141x) viini

קַיִץ kaits mask. (20x) kesä

9.2 DUAALI

יָדַיִם jadaim fem. (1.671x) du. kädet, "kaksi kättä"

מַיִם maim mask. du. (580x) vesi, "kaksoisvesi"

Huom.! Ktiv male -muodossa vain yksi jod-kirjain.

שָׁמַיִם shamaim mask. du. (421x) taivas, taivaat,
"kaksoistaivas"

שְׁפָתַיִם sfataim fem. (176x) du. huulet,
"kaksi huulta"

9.3 OMISTUSLIITE

בְּנֵיךָ banaich mask. (4.891x) mon. + suff. yks. 2. fem.
sinun poikasi (lapsesi)

עָלֶיךָ alaich prep. (5.772x) + suff. yks. 2. fem.
sinun päällesi, päälläsi

שִׁירָיִךְ שִׁירֶיךָ shiraich mask. (77x) mon. + suff. yks. 2. fem.
sinun laulusi